

Hälso- och sjukvårdsnämndens återkoppling på Planeringsförutsättningar inför 2027

Dnr. HSN 1126-2026

Rapport för återkoppling på planeringsförutsättningar

Hälso- och sjukvårdsnämndens återkoppling visar att arbetet under 2027 behöver inriktas på att upprätthålla och utveckla hälso- och sjukvårdens kärnuppdrag samtidigt som resurserna används så effektivt som möjligt. Inom målområdena lyfts särskilt fortsatta insatser för barn och unga, stärkt psykisk hälsa, hälsofrämjande och förebyggande arbete, nära vård, ökad tillgänglighet, digital utveckling samt fortsatt arbete med jämlikhet, delaktighet och hållbarhet. Hälso- och sjukvårdsnämnden betonar att jämställd vård är en förutsättning för kvalitet, patientsäkerhet och tillit. Inför 2027 bör jämställdhet fortsatt integreras i styrning, kunskapsstyrning, verksamhetsutveckling och patientnära arbete. Genom konsuppleterad uppföljning, tydligt ledarskap och arbete med normer, tillgänglighet och bemötande kan Region Västerbotten minska omotiverade skillnader och stärka vården för hela befolkningen.

Nämnden ser behov av att planeringen inför 2027 säkerställer att jämställdhet beaktas i prioriteringar, resursfördelning och resultatuppföljning, så att identifierade skillnader leder till konkreta förbättringar.

Planeringsförutsättningarna innebär samtidigt betydande utmaningar. Nämnden redovisar ett ekonomiskt läge där uppdraget att nå en ekonomi i balans fortsatt bedöms vara svårt, särskilt mot bakgrund av ökade vårdbehov, bemanningsutmaningar, kostnader för personal och medicinskt material samt en föreslagen budgetreducering inför 2027. För att möta detta behöver pågående åtgärdsplaner intensifieras, arbetssätt och flöden utvecklas och prioriteringar göras med utgångspunkt i kärnuppdraget och största möjliga nytta.

Nämnden framhåller även att kompetensförsörjning, minskat beroende av hyrpersonal, utvecklade arbetsvillkor och chefers förutsättningar är avgörande för att klara uppdraget över tid. Därtill kvarstår stora investeringsbehov inom lokaler, fastigheter och medicinteknisk utrustning, där prioriteringar behöver göras i nära dialog med regionstyrelsen. Sammantaget pekar nämndens återkoppling på behovet av realistiska förutsättningar, långsiktig styrning och fortsatt samverkan för att säkra en hållbar utveckling av vården i Västerbotten.

Nämndens bidrag till fullmäktiges mål

Mål 1 Trygga uppväxtvillkor

Barn och unga ska kunna växa upp i en trygg miljö fri från våld, därför är det av största vikt att medarbetarnas kunskap om riktlinjer och rutiner kring våld i nära relationer fortsatt stärks. I så hög utsträckning som möjligt utifrån resursläge ska det nationella barnhälsoprogrammet följas.

Från 1 juli 2026 är det i Hälso- och sjukvårdslagen och Patientsäkerhetslagen infört en förstärkt skyldighet med ett tydligare ansvar på vårdgivaren att uppmärksamma barn som närstående eller anhörig. Kravet har stärkts från att tidigare enbart gälla att vården ska "beakta" barnets behov till att vården är skyldig att aktivt uppmärksamma dem. Den skärpta lagstiftningen innebär också en utvidgad målgrupp. Det innebär att vårdgivaren är skyldig att erbjuda information, råd och stöd till barn med förälder, syskon, styvsyskon eller

annan person som de varaktigt bor med och som drabbas av en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning, har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada, har ett skadligt bruk eller beroende av alkohol, annat beroendeframkallande medel eller spel om pengar eller oväntat avlider. Här ser nämnden att det behöver göras ett arbete både gällande utbildning och planer så att detta kan implementeras på ett bra sätt.

Nämnden ska också fortsatt aktivt arbeta med utvecklingsarbete avseende barn och unga tillsammans med kommunerna. Implementering av ramöverenskommelsen SIP-barnets plan ska fortsätta och breddas till fler verksamheter inom region och kommun. Det systematiska och långsiktiga arbetet för att få fler pojkar till ungdomsmottagningarna ska fortsätta.

Nämnden ska fortsatt verka för att utveckla samarbetet mellan primärvården och Barn- och ungdomspsykiatri för att svara upp mot det ökade söktrycket och vid behov erbjuda vård och behandling på rätt nivå. Satsningar för att öka kompetens inom psykisk hälsa inom primärvårdens ska fortgå. Nämndens ambition är att barn och unga ska få stöd och behandling i ett så tidigt skede som möjligt.

Ett utvecklingsarbete med att möjliggöra att barn och unga med psykisk ohälsa kan få samtidig vård på två nivåer pågår. Viktigt är också att förstärka arbete kring barns fysiska hälsa, bla genom uppsökande verksamhet under de tidiga barnåren.

Mål 2 Goda levnadsvillkor

Vård och behandlingsformer i syfte att påverka patientens egen hälsa och bidra till att förbättra förutsättningarna att nå livsstilsförändringar ska utvecklas i primärvården. Hälsofrämjande och förebyggande arbete prioriteras därför fortsatt högt för alla åldersgrupper. Arbete behöver ske i nära samverkan med beställaren av primärvård.

Nämnden kommer fortsatt att utveckla samverkan med kommunerna för att möta patienters och invånarnas behov i gemensam färdplan mot nära vård. Den framtagna handlingsplanen med konkreta åtgärder för att verkställa färdplanen kommer att ge en bättre grund för uppföljning.

Arbetet med Västerbottens Hälsoundersökningar (VHU) är ett viktigt arbete som ska fortsätta i samarbete med Folkhälsoenheten och beställningen av primärvård. Ambition finns att utveckla VHU till Västerbottens hälsoinsatser, VHI-.

Nämnden skall också verka för att öka användandet av levnadsvaneundersökningar med möjlighet till ett individuellt anpassat levnadsvanestöd.

En viktig uppgift för nämnden är att fortsätta arbetet med att uppmärksamma våldsutsatthet och erbjuda adekvat stöd till alla åldersgrupper. Ett särskilt behov finns att beakta patienter med funktionsnedsättning som grupp kopplat till våldsutsatthet.

Vidare ska nämnden förbättra verksamhetens förmåga till civil beredskap. Arbetet med en tydlig styrning till aktuella verksamheter att upprätta kontinuitetsplaner kommer att fortsätta 2027. Nämnden har också uppmärksammat att funktionsnedsatta som grupp med särskilda behov bör göras delaktiga och beaktas i arbetet med krisberedskap genom att fortsätta följa genomförande av aktiviteter i handlingsplanen för folkhälsa och funktionsrätt.

Mål 3 Ett attraktivt och hållbart Västerbotten

Nämnden har under 2026 haft delmålet att samtliga avdelningar inom vården ska ha genomgått utbildning om rasism. Med det stora antalet medarbetare finns dock behov av att delmålet ligger kvar 2027 för att uppnå målet.

Framtagen handlingsplan kopplad till strategin för folkhälsa och funktionsrätt kommer att utgöra grund för det fortsatta arbetet för att uppfylla regionfullmäktiges målsättningar gällande ett attraktivt och hållbart Västerbotten.

Handlingsplanen lyfter prioriterade områden med utgångspunkt i FN:s konventioner om mänskliga rättigheter för personer med funktionsvariationer. Digital delaktighet och tillgänglighet oavsett funktionsförmåga, jämlik och jämställd hjälpmedelsförsörjning i hela länet är aktiviteter som planeras.

Mål 4 Tillgänglig vård med god kvalitet och kontinuitet

Nämnden ska verka för fortsatt fokus på att öka tillgänglighet till vård på flera sätt. Målsättningen är att minska köerna och i större utsträckning uppfylla vårdgarantin. En viktig förutsättning är användarvänliga sätt att komma i kontakt med vården.

Genom ett nära samarbete kan olika professioner komplettera varandra och säkerställa att patienten får den åtgärd och insats som den behöver i stunden. Vi ska ha en primärvård som sätter medborgarna i centrum och anpassar vården utifrån patienternas behov. För att uppnå ett funktionellt teamarbete är arbetet med att erbjuda patienter som behöver en fast vårdkontakt med ansvar för samordning och sammanhållen individuell planering viktig.

Digitala användarvänliga tjänster och vårdmöten ska fortsatt utvecklas och förbättras. Nämndens ambition är att alltid erbjuda patienter digitalt först, fysiskt när det behövs i linje med ny föreslagen utformning av hälso- och sjukvårdslagen.

Primärvårdens uppdrag som första linjens kontakt för psykisk hälsa ska stärkas för att kunna fånga upp patienter i behov av stöd och vård. I linje med villkor för riktade statsbidrag är det väsentligt att öka kompetensen kring psykisk ohälsa hos medarbetare inom primärvården.

Mål 5 Goda arbetsplatser och attraktiva arbetsgivare

Nämnden kommer fortsatt betona vikten av att de aktiviteter som beskrivs i den beslutade kompetensförsörjningsstrategin genomförs. Fokus kommer att ligga på arbete med chefers förutsättningar att leda, möjliggöra kompetensutveckling för alla medarbetare och främja deras möjlighet till inflytande och delaktighet. I arbetet med kontinuerlig kompetensutveckling och fortbildning kommer nämnden att avvakta och beakta behörighetsutredningens rekommendationer avseende legitimationsyrken. Kompetensstegar för ett flertal yrkesgrupper har tagits fram och implementerats.

Det påbörjade arbetet med att minska beroendet av hyrpersonal är ett viktigt arbete som fortsatt hanteras genom den nationella överenskommelsen.

Mål 6 En hållbar miljö- och klimatregion

Hälso- och sjukvårdsnämndens bidrag till regionens arbete med att arbeta för en hållbar miljö- och klimatregion är viktigt och omfattande. Nämnden ser dock att det behöver göras ett arbete för att undersöka vad mer hälso- och sjukvårdens verksamheter kan bidra med för att öka regionens totala miljö- och klimatarbete.

Inom nämndens område ska fortsatt inventering av användande av förbrukningsmaterial, i syfte att kunna välja mer klimatvänliga alternativ och arbetssätt, genomföras. Detta är ett arbete som förutsätter ett samarbete mellan hälso- och sjukvården och regionstyrelsens enhet för inköp och upphandling samt ledningsstabens funktion för miljösamordning.

Mål 7 Stärk forskning, utbildning och innovation

Klinisk forskning och innovation är förutsättningar för framtidens vård varför gynnsamma forskningsmiljöer behöver utvecklas. Hälso- och sjukvårdsnämnden ska stärka aktivt arbete med kliniska studier och upprätthålla de krav som ställs på våra universitetssjukvårdsenheter

Beslutad universitetssjukvårdsstrategi ska beaktas och ge vägledning och riktning. Med anledning av förändrat upplägg bla för sjuksköterskor, där omfattningen av verksamhetsförlagd utbildning (VFU) ökar, är det av stor vikt att vårdverksamheterna avsätter resurser för att ta emot VFU-studenter och säkerställer att den kompetens som behövs för handledning finns.

Nämndens planerade verksamhetsförändringar

Inom primärvården i Närsjukvårdsområde Umeå (NSVU) kommer fokus framåt att vara på förändrade arbetssätt för att på ett bättre sätt kunna möta medborgarnas behov av vård. Det innebär en gradvis övergång till mer teambaserad och personcentrerad vård. I området pågår ett par pilotprojekt som arbetar med dessa principer och de visar på goda resultat.

Inom slutenvården är arbetet med att på ett strukturerat och tydligt sätt beskriva vårdtyngd som pågår tillsammans med övriga områden en central del i utvecklingen av effektivare och bättre flöden.

Det pågår en översyn av allmäntandvårdens kliniker i Västerbotten vilket visat på ett behov av att utreda mobila arbetssätt.

I övrigt planeras inga stora verksamhetsförändringar inom nämndens ansvarsområde.

Nämndens inriktning för kompetensförsörjning

Nämnden kommer fortsatt betona vikten av att de aktiviteter som beskrivs i den beslutade kompetensförsörjningsstrategin genomförs. Fokus kommer att ligga på arbete med chefers förutsättningar att leda, möjliggöra kompetensutveckling för alla medarbetare och främja deras möjlighet till inflytande och delaktighet. Ett centralt fokusområde är att öka attraktiviteten som arbetsgivare genom att utveckla arbetsvillkor, tydliggöra karriär- och utvecklingsvägar samt främja ett hållbart och förlångt arbetsliv.

Nämndens plan för hållbar ekonomi och prioriteringar av resurser

I planeringsförutsättningarna 2027 beskrivs regionens och nämndens nuvarande och kommande ekonomiska utmaningar. Den ekonomiska ram som föreslås i planeringsförutsättningarna för hälso- och sjukvårdsnämnden 2027 uppgår till 7 177,7 miljoner kronor.

I föreslagen ram ingår några korrigeringar av teknisk karaktär. Den ena avser förändring av bokföring av kundförluster och den andra avser kostnaderna för en överenskommelse med Röda Korsets behandlingscenter. År 2025 beslutades om en lagändring gällande sänkt ålder för kostnadsfri tandvård från 23 år till 19 år. För 2026 fick tandvården ett tillfälligt tillskott för att behandla klart de patienter som redan var påbörjade med 1,5 miljoner kronor.

Föreslagen budgetreducering för hälso- och sjukvårdsnämnden inför 2027 uppgår till 107,0 miljoner kronor. Totalt är föreslagen budget till nämnden 7 177,7 miljoner kronor.

I rollen som universitetssjukhus behöver förutsättningar för klinisk forskning säkerställas trots ansträngd ekonomi. Det är på lång sikt avgörande för att bedriva högspecialiserad vård, bevara Region Västerbottens position med en stark forskning, men även för fortsatt utveckling.

Ekonomiskt läge

Hälso- och sjukvårdsnämndens verksamheter redovisar per april 2026 ett underskott mot budget på 90 miljoner kronor och en nettokostnadsökning på 3,3 procent. Under perioden har intäkterna varit 2,3 procent högre jämfört med föregående år, medan kostnaderna har ökat med 2,9 procent.

Intäkterna redovisar ett överskott mot budget efter april månad på 36 miljoner kronor. I detta ingår övriga intäkter med en positiv avvikelse mot budget på 43 miljoner kronor främst genom erhållna statsbidrag. Kostnaderna redovisar för samma period ett underskott på 127 miljoner kronor. Störst avvikelse återfinns inom personalkostnader där underskottet uppgår till 100 miljoner kronor med en kostnadsutveckling på 3,1 procent, vilket ligger i nivå med löneökningar mellan åren. Personalkostnaderna har fortsatt påverkats av insatser för ökad tillgänglighet, bemanningssituationen med kortsiktiga dyra lösningar, även om kostnaderna för hyrpersonal minskat något. Verksamheterna beskriver att patienterna generellt är mer vårdkrävande vilket innebär återkommande behov av personalförstärkning och därigenom ökade kostnader. Budgeten för personalkostnaderna har förstärkts inför 2026 men budgetökningen motsvarar inte den faktiska kostnadsnivån.

Budgeten för medicinskt material har förstärkts inför 2026 men utfallet är fortfarande högre än budget och uppvisar ett ackumulerat budgetunderskott på 16 miljoner kronor och en kostnadsutveckling på 2,1 procent jämfört med tidigare år. Den snabba medicinska utvecklingen ger stor patientnytta, men innebär samtidigt en hög kostnadsökning i form av nya och mer avancerade produkter. Bemanningsproblematik inom upphandlingsenheten har också påverkat nämndens verksamheter och kostnader samt stigande priser.

Utifrån rådande ekonomiskt läge har Hälso- och sjukvårdsnämnden i samband med fastställande av delårsrapport per april även detta år uppmärksammat regionfullmäktige på att nämnden inte klarar uppdraget inom angivna budgetramar.

Den föreslagna budgetreduceringen för hälso- och sjukvårdsnämnden inför 2027 uppgår till 107,0 miljoner kronor. Detta sker samtidigt som nämnden prognostiserar en betydande negativ budgetavvikelse för 2026, vilket ytterligare förstärker de ekonomiska utmaningarna.

Hälso- och sjukvårdsnämndens ambition är alltid att budget ska följas, men bedömer att uppdraget att ha en ekonomi i balans fortsatt är en stor utmaning även för år 2027. Nämndens verksamheter har under de senaste åren haft utmaningar i form av bemanningsproblematik, reducerade vårdplatser, ökad efterfrågan vård med långa köer och ekonomiska underskott. En situation som bedöms kvarstå även 2027. Hälso- och sjukvårdsnämnden bedömer att föreslagen ekonomisk ram, innebär begränsad möjlighet att bedriva verksamheten i nuvarande omfattning.

Nämndens planerade insatser för hållbar ekonomi och prioriteringar av resurser

Inom all utveckling som beskrivs inom planeringsförutsättningarna medföljer behov av utökade resurser både i utrustning och personal.

Verksamheternas framtagna åtgärdsplaner i samband med deras verksamhetsplanering är fortsatt en viktig bas i det löpande arbetet för en ekonomi i balans. I det arbetet ingår som föregående år också att se över arbetssätt och flöden, samverkan med kommuner och möjlighet till ökade intäkter.

Förutom att insatser i åtgärdsplaner för 2026 ska intensifieras har verksamheterna i uppdrag att ta fram ytterligare åtgärder för att bromsa den ekonomiska utvecklingen.

En förutsättning för att möta vårdbehoven är att ha kunskap om hur stor omfattningen av vårdbehoven är, kunskap om tillgängliga resurser samt kunskap, metoder och rutiner för att styra dessa kapaciteter och resurser så att de nyttjas på effektivast möjliga sätt med korta ledtider.

Det är därför en förutsättning att styrelsen avsätter de stödresurser som behövs för att ta fram nödvändiga kvalitetssäkrade fakta för den analys som nämnden behöver göra för att identifiera var nödvändiga åtgärder måste vidtas och stärkas för en hållbar ekonomi och prioritering av resurser.

Insatser för att minska personalkostnader är att antalet anställda på totalen inte skall öka och att fortsätta arbetet med att minska hyrberoendet. Detta ska ske genom fortsatt noggrann hantering av dispenser och avrop. En styrgrupp håller i och håller ihop arbetet utifrån ett helhetsperspektiv.

En pågående insats är översyn av anslutningsgrad till arbetstidsmodeller. En för låg anslutningsgrad i förhållande till angiven nivå i avtalet innebär att den planerade bemanningen inte används effektivt i förhållande till verksamhetens behov, vilket bland annat påverkar ekonomin negativt.

Om verksamheten inte kan bedrivas inom prognosticerad budgetram kommer nämnden att prioritera grunduppdraget och de insatser som ger störst nytta. Detta kan innebära omprioriteringar, minskning eller avveckling av vissa insatser samt förändrade arbetssätt för att öka effektiviteten. Dessa åtgärder kan medföra konsekvenser i form av minskad ambitionsnivå, begränsad tillgänglighet eller längre genomförandetider för vissa delar av verksamheten.

Målbild 2030, som beskriver vägen till framtidens hälso- och sjukvård, är fortsatt grunden och riktningen för kommande års utvecklings- och förändringsarbete.

Nämndens investeringsplanering

HSN har ingen egen budget för verksamhetsrelaterade lokal-/fastighetsåtgärder ej heller medicinteknisk utrustning och kan därmed endast lämna inspel till regionstyrelsens beslut avseende prioriteringar. Gällande fastighetsutvecklingsplan och lokalförsörjningsplan har nämnden påtalat vikten av att dessa bör beredas via övriga nämnder föregående regionstyrelsens beslut vilket framlagts i yrkande (se HSN 758-2026).

Fastighetsorganisationen, som tillhör Regionstyrelsen och Digitalisering och Service, har ett delat uppdrag som dels omfattar det tekniska omhändertagandet av det regionägda fastighetsbeståndet, dels att ombesörja och tillgodose verksamhetskritiska lokalbehov för vård- och tandvårdsverksamheterna inkluderande universitetssjukvården. Beslutad investeringsbudget ska därför fördelas mellan dessa två uppdrag.

Det finns fortsatt en omfattande underhållsskuld som avser renoveringar och nyproduktion. Prioriteringar i investeringsramen innebär att många behov skjuts fram och ackumuleras till kommande planperiod där de stora pågående projekten Nus norra laboratoriemedicin och Skellefteå nya vårdbyggnad under kommande år upptar större delen av investeringsutrymmet.

Liksom inför 2026 bedöms investeringsbehovet som fortsatt mycket stort för verksamhetsrelaterade fastighetsåtgärder kopplat till vårdhygieniska krav, snabb teknisk utveckling, förbättrade flöden samt förbättrad patientsäkerhet och arbetsmiljö.

För det medicintekniska utrustningsbehovet gäller samma situation varför investeringsutrymmet främst kan användas till ersättningsanskaffningar, vilket innebär att ny teknik och medföljande utveckling får begränsad finansiering. Anskaffning av ny teknik innebär dessutom ofta behov av lokal-/fastighetsåtgärder gällande yta och olika försörjningssystem.

Som verksamhetskritiska lokalbehov inom regionen som helhet kan som exempel nämnas kvalitativa intensivvårdsplatser och operationsmiljöer inkluderande hantering av sterila produkter. Möjlighet till förbättrade verksamhetsflöden kopplade till lokalförutsättningar bedöms kunna ge bättre förutsättningar till kompetensförsörjning och samnyttjande av lokaler.

De verksamheter som är förlagda utanför sjukhusen (hälsocentraler, ambulanssjukvård mm) har oftast sina verksamhetslokaler i inhyrda fastigheter. Förändringar/åtgärder i dessa fastigheter medför en kostnadsökning i form av höjd hyra, vilken antingen måste inarbetas i Fastighets budgetram eller hanteras på annat sätt.

Åtgärder tillhörande beredskapsfrågor eller andra styrande direktiv kan även snabbt komma att påverka investeringsplaneringen.

Nämndens övriga synpunkter

Utvecklingsaktiviteter inom nämndens ansvarsområde är en förutsättning för att uppnå målen om en tillgänglig, jämlik, effektiv och kvalitativ vård. Trots det ansträngda ekonomiska läget behöver resurser såväl inom nämndens verksamheter som regionstyrelsens ansvarsområde säkras både på kort och lång sikt.

Det är av största vikt att Regionstyrelsen inför beslut som påverkar eller kan påverka nämndens verksamheter, samråder med nämnden och utreder eventuella konsekvenser.

Nämnden bedömer utifrån de planeringsförutsättningar och den preliminära budget som getts till nämnden, att uppdraget att nå en ekonomi i balans fortsatt är en stor utmaning även för år 2027.